

Door: Hannie Raaff

Voor dat geld ga ik liever goed gekleed solliciteren...

Het centrale thema van het onderzoek was de visie van de alleenstaande moeders op hun kansen en belemmeringen bij reïntegratie en hun ervaringen met de begeleiding van professionele instanties tijdens deze reïntegratietrajecten. De verhalen van de vrouwen zijn in een aantal thema's gebundeld en maken op deze wijze helder waar mogelijke leerpunten voor instanties liggen.

lopen me dan te pushen en dan ga ik toch weer aan de slag.' Niet de kinderen vormen volgens de moeders een belemmering, maar de kinderopvang schiet te kort. De arbeidsmarkt vraagt flexibiliteit: morgen beginnen en overwerken als het nodig is. Kinderopvang vraagt om een tijdige reservering van dagdelen en is alleen geopend tijdens kantooruren. Gastgezinnen willen tijdig weten waar

en voelen daarnaast een extra kritische blik van de buitenwereld. Nargiz (36, zoon van 13): 'Vorige week moest ik op het politiebureau komen; mijn zoon had iets baldadigs gedaan. Dan voel je die agenten denken: K. Marokkaantje, bijstandsmoeder...ik kreeg een preek dat ik hem beter in de gaten moest houden en bij de GSD vinden ze dat ik wel fulltime aan het werk kan!'

Binnen de kenniskring CESRT: Centre for European Social Research and Theory doet Hannie Raaff een vergelijkend, kwalitatief onderzoek naar de praktijk van reïntegratie van alleenstaande ouders naar de arbeidsmarkt. In haar eerste deelonderzoek richt ze zich op Maastricht. In openhartige interviews praten bijstandsmoeders over armoedeval, de belemmeringen en tekortkomingen, de stimulansen en hun drijfveren.

Netwerk De geïnterviewden noemen het 'krijgen van sociale contacten' één van de belangrijkste redenen waarom ze willen gaan werken. Alleenstaande ouders zitten vaak in een sociaal isolement' en vinden dat een belemmering bij het vinden van werk. Ten eerste missen ze mensen met wie ze plezier en zorgen kunnen delen en daar worden ze op den duur onzeker van. Ten tweede kennen ze te weinig mensen

Kinderen De deelnemers aan het onderzoek geven vrijwel allemaal aan dat ze graag (weer) aan het werk gaan. Kinderen vormen daarbij niet alleen een belemmering, maar zeker ook een stimulerende factor. Ouders willen hun kinderen een goed voorbeeld geven, voor geld moet je wat doen. Oline (35, drie kleine kinderen, parttime werk in de thuiszorg): 'Ik wil beter werk en wijzer worden voor mijn kinderen; ik wil desnoods extra werken om een opleiding te betalen waarmee ik meer kan verdienen!' Maar ook ervaren de moeders stimulansen van met name de wat grotere kinderen. Yvonne (40, twee dochters van 11 en 12): 'Ik had dit jaar geen energie om iets te presenteren voor de kunstmarkt. Mijn dochters

ze aan toe zijn en als de gastmoeder ziek wordt, heeft de werkende moeder een probleem. Als de kinderen ziek worden kunnen ze niet naar de opvang. Kinderopvang houdt op als kinderen 12 worden.

De overheid en instellingen gaan er veelal vanuit dat kinderen vanaf 12 jaar wel alleen kunnen thuisblijven, de geïnterviewden zijn het met die visie hartstochtelijk oneens. Juist als de kinderen in de puberteit komen, hebben ze aandacht en toezicht nodig. Jeanne (36, tweeling van 12): 'Ze gaan naar de brugklas, moeten huiswerk maken, ze krijgen andere vrienden, proberen van alles uit en de een is bevattelijker dan de ander.'

Alleenstaande moeders hebben niets te delen op het gebied van werk en zorg

die contacten hebben op de arbeidsmarkt, die ze handige tips geven, een voorbeeld zijn en ze bij hun nekvel pakken als het allemaal tegen zit...

Veel vrouwen zoeken actief naar meer contacten maar ervaren daarbij ook weer belemmeringen. Hanneke (28, één kind van twee) liep vast op onregelmatige werktijden in combinatie met falende kinderopvang. Ze is er niet blij mee: 'Iedereen werkt overdag en 's avonds kan je niet weg. Je wereld wordt zo wel erg klein.'

Het kleine wereldje kan ook op den duur eenzijdig feminien worden. Debby (28, 1 kind): 'Sinds mijn scheiding vraagt de buurvrouw me 's ochtends op de koffie en niet meer 's avonds op de borrel, dat is saai voor de mannen.' Het steekt de geïnterviewden dat

instanties wel vragen of oma's, vrienden en buurvrouwen op de kinderen kunnen passen, maar zich niet afvragen of ze er überhaupt wel een netwerk hebben.

Geld 'Iedere keer aan het eind van je geld een stukje maand overhouden...'. Het is een uitspraak van *Loesje* maar de geïnterviewden zeggen het haar in alle toonaarden na.

De vrouwen klagen niet over de hoogte van de uitkering, maar als een uitkering langdurig wordt, vallen er gaten in het budget, de meubels en de kleding. Kinderen worden steeds duurder en schulden zijn moeilijker te voorkomen. De geïnterviewden vinden meer geld niet direct de meest belangrijke reden om weer te gaan werken. Ze kennen het verschijnsel van de armoedeval; bij werkaanvaarding kost het jaren om boven het bijstandsniveau uit te komen doordat subsidies wegvallen. Het is echter voor hen geen reden om niet te willen werken.

De geïnterviewde moeders vinden wel dat beleidsmakers over het hoofd zien dat werk geld kost. Er zijn reiskosten, informele kosten als een collega jarig is of voor een personeelsuitstapje, en betere kleding is nodig. De meeste geïnterviewden zijn door het geldgebrek weinig mobiel; openbaar vervoer is duur en fietsen hebben hun beste tijd gehad, waardoor de actieradius om werk te zoeken klein is. Weinig geld is een reden om te willen werken, maar tegelijkertijd wordt het ook ervaren als een belemmering om aan werk te komen.

Zwart werk is een enorm verleidelijke optie om deze cirkel te doorbreken maar de meeste vrouwen doen het niet, vanwege het risico. Van de vrouwen die 'wit' parttime werk hadden gevonden,

waren er een paar die de baan hadden gekregen via een 'zwart' opstapje. Wat de focusgroep de uitspraak ontlokte dat zwart werk beter werkt dan een reïntegratiebureau...

Arbeidservaring 'Geen recente arbeidservaring' is een belemmering om aan het werk te komen. De jongste twee vrouwen hadden wel recente arbeidservaring. Jasmin (28, één zoon van vier) moest stoppen vanwege gewrichtsklachten en een hyperactief kind: 'Ik was alles kwijt: mijn man, mijn nachtrust, mijn energie en nu ook nog mijn werk. De muren kwamen op me af.' Hanneke had onregelmatige werktijden en kreeg die kinderopvang niet geregeld. Beide vrouwen gaven aan dat ze liever steun hadden willen krijgen om het werk te kunnen behouden dan een bijstandsuitkering. Zes vrouwen hebben parttime werk en hebben maar één grote angst: het werk weer te verliezen. De geïnterviewden werken in de zorg, hebben een gesubsidieerde baan of hun werkgever krijgt nog loonkostensubsidie maar die stopt binnenkort. Ze voelen zich met deze angst erg alleen staan, instanties kunnen er volgens de vrouwen weinig aan doen.

Twee geïnterviewden hebben een freelance baan maar de instanties zien ze liever in loondienst gaan. Christien (50, vier kinderen): 'Ze zeiden, je betaalt je anders blauw aan belasting en verzekeringen en zo, maar daar heb ik me niet in verdiept. Ik denk alleen dat ik met 50 jaar en tien jaar bijstand heel moeilijk aan de bak kom.' Over het algemeen schatten de vrouwen die lang niet gewerkt hebben hun kansen erg klein in: 'Een werkgever zit echt niet te wachten op een vrouw met weinig werkervaring die parttime wil werken.'

De vrouwen die wel willen werken en die dat niet lukt, geven aan dat veelvuldige teleurstellingen bij sollicitaties funest zijn voor de motivatie. Het schrijven van sollicitatiebrieven en het volgen van trainingen verwordt dan tot een rituele dans die alleen ten behoeve van de uitkeringsinstelling wordt opgevoerd.

Instellingen 'Weet je hoe het volgens mij gaat?' zegt Nargiz. 'De "soos" koopt allemaal trajecten in en opleidingen, dat noemen ze producten en daar gaan ze dan cliënten bij zoeken. Zou het niet andersom moeten?' Nargiz verwoordt heel bondig het probleem van de geïnterviewden: hun wensen sluiten niet of slecht aan bij het aanbod.

Dat kan twee redenen hebben. Een aantal vrouwen geeft aan dat ze na een lange periode thuis niet meer goed weten wat ze willen, ze hebben te weinig notie van hun talenten en mogelijkheden. Ze komen dan al gauw in een 'product' terecht. Daarna weten ze wel wat ze willen: iets anders.

Andere vrouwen weten wel wat ze willen, maar dan kan het niet. Christien heeft via een huwelijksadvertentie geen partner gevonden, maar wel twee kleine middenstanders voor wie ze de financiële administratie doet. Ze vindt het verschrikkelijk leuk, maar: '... ik heb mijn eigen systeem ontworpen, met kleurtjes en zo. Ik wilde een financiële cursus volgen, maar dat mocht niet want ik kon al met computers werken.' Het volgen van een HBO-opleiding is voor velen de grote wens. Het geeft financieel een reëel uitzicht om met parttime werk toch uit de uitkering te komen. Een HBO-opleiding is dus niet mogelijk.

Ontevredenheid overheerst bij het onderzoek van reïntegratiebureaus. Yvonne: 'Het was een computertest die gerelateerd was aan het bedrijfsleven – een beetje raar, want ik heb geen ervaring met werksituaties dus ik moest de hele tijd denken hoe ik dingen zou doen als ik wel zou werken en dat vond ik heel moeilijk. De uitslag was ook zo raar: ik was niet creatief en niet omgevingsbewust. Nou, ik ben toevallig wel fotograaf en loop de hele dag om me heen te kijken!'

Maria (51, twee kinderen) vindt, met veel andere cliënten, dat reïntegratiebureaus te weinig concreets doen, zoals actief op zoek gaan naar passend werk: 'Advertenties uitknippen kan ik thuis ook wel en als ik dan weet hoeveel geld die reïntegratiebureaus kosten, denk ik: daarvoor zou ik goede kleren kunnen kopen voor als ik ga solliciteren.'

Bureaucratie Het aanvaarden van tijdelijk werk moet van de uitkeringsinstelling en het zou ook een mooi opstapje kunnen zijn naar vast werk. Bij de doelgroep is er huiver om tijdelijk werk te aanvaarden: mutaties in de uitkering vormen een schrikbeeld. Als iemand werk krijgt, kost het vaak weken om vast te stellen hoe hoog de uitkering wordt: 'ze kunnen niet rekenen', was het oordeel van de focusgroep. Als het werk ophoudt, krijgen ze voor een deel WW, de combinatie UWV, bijstand en alimentatie is berucht vanwege de complicaties die kunnen optreden. Wat voor de gemeenten een redelijke termijn is, betekent voor de cliënten een onzekere, lange periode waarin de rekeningen zich opstapelen. Hetzelfde geldt voor het aanvaarden van vrijwilligerswerk. Yvonne (40, twee kinderen): 'Nou ja, het leek me leuk, stadsfotograaf voor (...). Eén keer heb-

ben ze me een opdracht gegeven, toen bleek het toch niet nodig. En die papieren shit die je ervan krijgt. Eerst duurt het maanden voor je toestemming krijgt. Als je de afspraak dan ontbindt omdat die instelling niets meer van zich laat horen, moet je weer verantwoording afleggen en duurt het weer weken. Nou de tweede keer ga je je wel bedenken voor je wat wilt.'

Controle is een andere vorm van bureaucratie. De vrouwen zien er wel de noodzaak van, maar ervaren het als vernedering: Yvonne: 'Je bankafschriften terugkrijgen met gele arceringen, wat is dit, wat is dat.'

Conclusies 'Heel erg aardig', is het oordeel van de meeste geïnterviewden over de medewerkers van de sociale dienst en reïntegratiebureaus. Maar ze zouden beter kunnen luisteren, meer voor je kunnen doen, echt maatwerk leveren en er samen zorg voor dragen

dat de bureaucratie niet extra belemmeringen veroorzaakt. En misschien nog wel het belangrijkste: zorgen dat je werk houdt als je het hebt en zorgen dat de arbeidsmarkt zich flexibel toont en het niet alleen eist. ➔

Hannie Raaff is als docent verbonden aan de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening van Hogeschool Zuyd en maakt deel uit van de kenniskring CESRT: Centre for European Social Research and Theory.

Het volledige rapport met meer interessante visies van de bijstandmoeders in Maastricht kunt u downloaden op <http://cesrt.hszuyd.nl>
Reacties zijn welkom bij h.raaff@hszuyd.nl.

Noot

- 1 Zie ook rapportage sociale uitsluiting SCP 2004

Kernissues in interviews, samengesteld door de 'focusgroep'

Welbevinden privé
Kinderen en kinderopvang
Netwerk
Opleiding
Financiën
Motivatie
Instanties
Arbeidsmarkt
Mobiliteit
Toekomstperspectief